

PAPER DETAILS

TITLE: Amatör ve Profesyonel Futbolcuların Öfke Düzeylerinin İncelenmesi

AUTHORS: Arslan KALKAVAN,Baki KARACA,Utku ISIK

PAGES: 55-68

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2694527>

SPORTIVE

Amatör ve Profesyonel Futbolcuların Öfke Düzeylerinin İncelenmesi

Arslan KALKAVAN¹ Baki KARACA¹ Utku IŞIK¹

¹ Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Rize/Türkiye

Orijinal Araştırma

Öz

Bu çalışmanın amacı amatör ve profesyonel liglerde mücadele eden futbolcuların öfke düzeylerinin belirlenmesi ve farklı değişkenler açısından ele alınmasıdır. Araştırmaya Türkiye Futbol Federasyonu'na bağlı liglerde mücadele eden 20-38 yaş arasındaki 114 amatör ve 40 profesyonel erkek futbolcu katılmıştır. Çalışmanın verilerinin toplanmasında araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarz ölçeği kullanılmıştır. Oluşturulan anket formu Google formlar üzerinden düzenlenerek katılımcılara uygulandı. Yapılan normallik analizleri sonucu, veriler normal dağılım göstermediği karşılaştırmalarda Mann Whitney U testi ile Kruskal Wallis testi kullanıldı. Ayrıca ilişki düzeyinin belirlenmesinde Spearman Korelasyon testi kullanıldı. Futbolcuların eğitim durumları açısından içe yönelik öfke alt boyutunda anlamlı fark olduğu, futbolcuların anne eğitim durumları açısından öfke ölçeğinin tüm alt boyutlarında anlamlı fark olduğu, futbolcuların baba eğitim durumları açısından içe yönelik öfke ve öfke kontrol alt boyutlarında anlamlı fark olduğu, futbolcuların yaşanılan çevre açısından öfke ölçeğinin tüm alt boyutlarında anlamlı fark olduğu, futbolcuların gelir durumu açısından öfke ölçeğinin tüm alt boyutlarında anlamlı fark olduğu, futbolcuların spor geçmişi açısından öfke ölçeğinin tüm alt boyutlarında anlamlı fark olduğu, futbolcuların sporcu düzeyi açısından içe yönelik öfke ve öfke kontrol alt boyutlarında anlamlı fark olduğu görüldü ($p<0,05$). Futbolcuların yaş ile öfke kontrol alt boyutu arasında da pozitif yönde yüksek ilişki olduğu belirlendi ($p<0,01$). Sonuç olarak, çalışmamıza katılan futbolcuların demografik değişkenlerinin, öfke duygularını nasıl yansıttıkları konusunda önemli bir etken olduğu ve öfke duygusunu yaşama biçimlerine göre bakıldığında her bir değişkenin öfkenin farklı boyutlarında etkili olduğu görülmüştür. Bu kapsamda öfkenin bazı değişkenlere göre farklılık gösterdiği, öfke durumlarının futbolcuların psikolojik yapısına ve sosyal koşullarına göre açıklanabileceği düşünülebilir.

Anahtar Kelimeler: Duygu durumu, Saldırganlık, Sporcu, Zihinsel dayanıklılık.

¹Sorumlu Yazar: Utku IŞIK: utku.isik@erdogan.edu.tr

Investigation of Anger Levels of Amateur and Professional Footballers

Abstract

The aim of this study is to determine the anger levels of football players competing in amateur and professional leagues and to deal with them in terms of different variables. 114 amateur and 40 professional male football players between the ages of 20-38 who compete in the leagues of the Turkish Football Federation participated in the research. Personal information form prepared by the researcher and Trait Anger and Anger Expression Style scale were used to collect the data of the study. The created survey form was arranged through Google forms and applied to the participants. Mann Whitney U test and Kruskal Wallis test were used in comparisons where the data did not show normal distribution as a result of the normality analysis. In addition, Spearman Correlation test was used to determine the level of relationship. There is a significant difference in the anger-in sub-dimension in terms of the education status of the football players, there is a significant difference in all sub-dimensions of the anger scale in terms of the educational status of the mothers of the football players, there is a significant difference in the anger-in and anger-control sub-dimensions in terms of the father's education status of the football players. It was seen that there was a significant difference in all sub-dimensions of the anger scale, there was a significant difference in all sub-dimensions of the anger scale in terms of the income status of the football players, there was a significant difference in all sub-dimensions of the anger scale in terms of the sports history of the footballers, and there was a significant difference in the anger-in and anger-control sub-dimensions in terms of the athlete's level of the football players ($p<0,05$). It was determined that there was a high positive correlation between the age of the football players and the anger control sub-dimension ($p<0,01$). As a result, it has been seen that the demographic variables of the football players participating in our study are an important factor in how they reflect their feelings of anger, and each variable is effective in different dimensions of anger when it is considered according to the way they experience anger. In this context, it can be thought that anger differs according to some variables, and anger situations can be explained according to the psychological structure and social conditions of football players.

Keywords: Mood, Aggression, Athlete, Anger Level

Giriş

Günümüzde, spor dallarındaki rekabetin artması, sporcuları fiziksel ve psikolojik olarak kendilerini güçlü bir yapıya getirmek için daha fazla çaba harcamaya itmiştir. Bunun sonucunda sadece fiziksel gücün başarıya ulaşmak için yeterli olmayacağı, ayrıca başarıya ulaşmada psikolojik faktörlerin de önemli etkenlerden biri olduğu görülmüştür (Juan ve Lopez, 2015).

Sportif performansın yalnızca fiziksel, taktiksel ve teknikten oluşmadığı aynı zamanda zihinsel dayanıklılığın da yüksek olması gerektiği düşünülmektedir (Şahin ve Güçlü, 2018). İyi bir zihinsel dayanıklılığa sahip sporcudan, kendisini kontrol edebilmesi, başarılı olma yolunda kararlı olması, zor şartlarda duygularını kontrol edebilmesi ve olumsuz olaylar yaşadıktan sonra tekrar toparlanabilmesi beklenir (Bull vd., 2005). Özellikle spor ortamı sporcular için, zorluk, çeşitli problemler, stres ve başarısızlık kavramlarını içinde bulunduran yapıdadır. Bu nedenle sporcuların başarıya ulaşmaları veya hızlı bir şekilde toparlanabilmeleri için, bu gibi negatif durumları kontrol edebilmeleri gerekir (Türkyılmaz, 2019).

Duygular atletik performansı etkileyen ve bir işi yapma sürecini destekleyebilecek veya bozabilecek faktörlerdir (Conroy vd., 2001). Sportif performansı etkilediği bildirilen duyguların başarıyı yakalayabilmede önemli etkisi olduğu düşünüldüğünde yapılan çalışmaların sporcuların içsel faktörlerine odaklanması kaçınılmazdır. Çalışmamızda içsel faktörler içerisinde sporcuların performansında etkisinin çok fazla olduğu düşünülen öfke unsuru göz önüne alınarak sporcular üzerinde etkisi incelenmiştir. Sıklıkla karşımıza çıkan bir duygu durumu olan sporda öfke dışardan

meydana gelebilecek (rakibin rahatsız eden sözleri) veya içsel olarak meydana gelebilecek olaylar (kötü bir performans ve geçmişte alınmış ağır bir yenilgi) tarafından tetiklenebilir (Mowlaie vd., 2011).

Şiddetli şekilde yaşanmış olan öfke, kontrol edilmediği takdirde kişilerin hem yaşam enerjisini kontrol etmesini zorlaştırırken hem de davranışlarını kontrol altına almasını zorlaştırır (Maxwell vd., 2009). Öfke durumunun bastırılması sonucunda bireylerde olumsuz öfke durumu, psikosomatik hastalık, depresyon, pasif agresif davranışlar ve saldırganlık gibi davranışlar ortaya çıkabilir (Akgül, 2000).

Sporcular bu gibi durumları spor sayesinde bastırabildiği gibi müsabakalarda şiddet ve öfke içeren tutumlarda bulunup, karşısındakilerin ceza almasından haz da duyabilir. Yapılan bazı araştırmalarda da saldırgan davranışların spor ile azaltılabildiği bazılarında ise tam tersi olarak sporla öfke isteklerinin daha çok arttığı öne sürülmektedir (Carver ve Harmon-Jones, 2009; Maxwell vd., 2009; Nia vd., 2010; Certel ve Bahadır, 2012; Mirzaei vd., 2013; Crust vd., 2014; Khan vd., 2016; Kaiseler vd., 2019).

Bu kapsamda fiziksel ölçümlerin yanı sıra zihinsel süreçlerde ele alınmalı ve psikolojik ölçümlerde yapılmalıdır. Rekabetin çok fazla olduğu ve en çok takip edilen spor dalı olan futbolda da sporcuların başarı yakalayabilmeleri için zihinsel süreçleri kontrol edebilmesi gerekmektedir. Futbolcular antrenman veya müsabaka esnasında fiziksel ve zihinsel olarak çok sayıda etkinin tesiri altında kalarak futbol oynarlar. Müsabakalarda seyirci baskısı, hakem kararları, müsabakanın sonucu ile futbolcunun kazancı, kariyeri, gelecekle ilgili planları, beğenilme ve sakatlanma riski gibi unsurlar göz önüne alındığında; sporcu üzerinde yoğun bir şekilde psikolojik faktörler devreye girebilir. Dolayısıyla müsabakalardan önce kaygı, korku, endişe, öfke gibi çeşitli faktörler sporcu performansına etki edebilir. Bu nedenle futbolcular, öfkelerini ne kadar iyi kontrol edebilirlerse performanslarını o kadar yukarı çıkarabilirler.

Sporcuların duygu durumlarının performanslarını etkilediği ve başarı yakalamada önemli bir faktör olduğu düşünüldüğünde futbol gibi rekabetin ve seyrin üst seviyede olduğu bir spor dalında sporcuların öfke düzeylerinin belirlenmesi ve öfke düzeyleri üzerinde etkisi olabilecek değişkenlerin incelenmesi çalışmamızı alana katkı sağlamak açısından önemli kılmaktadır. Ayrıca araştırmanın sonuçlarının literatüre, eğitimci, antrenör, psikolog ve daha sonra yapılacak olan araştırmacılara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Araştırma yalnızca takım sporu yapan futbolculara yönelik planlanmıştır. Çünkü, futboldaki rekabet, taraftar baskısı ve iki takımın birbirleriyle temas halinde olmalarından dolayı sporcuların öfke durumlarını daha somut bir şekilde tartışma olanağı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın amacı; Türkiye Futbol Federasyonu'na bağlı amatör ve profesyonel liglerde mücadele eden futbolcuların öfke düzeylerinin belirlenmesi ve farklı değişkenler açısından ele alınmasıdır.

Gereç ve Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modelinin tercih edildiği bir araştırmadır. İlişkisel tarama modeli ikiden fazla sayıdaki değişkenler arasında beraber değişim varlığını ya da seviyesini ortaya çıkarmayı hedefleyen araştırma modelleridir (Karasar, 2004).

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu, Türkiye Futbol Federasyonu'na bağlı liglerde mücadele eden 20-38 yaş arasındaki 114 amatör ve 40 profesyonel erkek futbolcu oluşturmuştur.

Çalışmaya dahil edilme kriterleri;

- Futbol spor dalında lisanslı sporcu olmak,
- Cinsiyeti erkek olmak,
- Yaptıkları spor dalında en az üç yıl spor geçmişine sahip olmak,
- Herhangi bir fiziksel engelin olmaması,
- Çalışmaya gönüllü katılım göstermek.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada araştırmacı tarafından hazırlanan dokuz sorudan oluşan kişisel bilgi formu ve otuz dört sorudan oluşan Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarz ölçeği kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu; sporcuların yaş, eğitim durumu, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, yaşanılan çevre, gelir düzeyi, spor geçmişi ve sporcu düzeyi gibi bilgilerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Sürekli Öfke ve Öfke Tarz Ölçeği (SL-Öfke ve Öfke Tarz)

Asıl adı “The State-Trait Anger Expression Inventory (STAXI)” olarak bilinen ölçek Spielberger (1983) tarafından geliştirmiştir. Bu ölçek 34 maddeden oluşmaktadır ve 4'lü Likert tipindedir. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması 1994 yılında Özer tarafından oluşturulmuştur. Ölçeğin 10 maddesini “Sürekli Öfke” oluştururken diğer 24 maddesini de “Öfke İfade Tarzı” alt ölçekleri tamamlar (Özer, 1994). Ölçeğe verilen cevapların değerlendirilmesi aşağıdaki gibi yapılmıştır;

- Hemen hiçbir zaman (1 puan),
- Bazen (2 puan),
- Çoğu zaman (3 puan)
- Hemen her zaman (4 puan).

Öfke tarz ölçeğinin içe yöneltilen öfke alt boyutu puanı “13, 15, 16, 20, 23, 26, 27 ve 31”, dışa yöneltilen öfke alt boyutu puanı “12, 17, 19, 22, 24, 29, 32, 33”, kontrol altına alınan öfke alt boyutu puanı “11, 14, 18, 21, 25, 28, 30 ve 34” numaralı maddelerin toplanmasıyla belirlenir.

- Sürekli öfke alt boyut puanının yüksek olması öfke seviyesinin yüksek olduğunu,
- Öfke kontrol alt boyut puanının yüksek olması öfkenin kontrol edilebildiğini,
- Dışa yönelik öfke alt boyut puanının yüksek olması öfkenin rahatça ifade edilebildiğini,
- İçe yönelik öfke alt boyut puanının yüksek olması ise öfkenin bastırılmamış olduğunu belirtmektedir.

Ölçeğin güvenirlik çalışmasında sürekli öfke alt boyutunun cronbach alfa değeri .79, öfke kontrol alt boyutunun cronbach alfa değeri .84, dışa yönelik öfke alt boyutunun cronbach alfa değeri .78 ve içe yönelik öfke alt boyutunun cronbach alfa değeri .62 olarak hesaplanmıştır (Özer, 1994).

Verilerin Toplanması

Çalışmayla ilgili olarak öncelikle katılımcıların demografik ve kişisel özelliklerini belirleme adına kişisel bilgi formu hazırlandı ve araştırma grubuna uygun öfke ölçeği belirlendi. Araştırmanın örneklem grubu tesadüfi küme örnekleme yöntemine göre belirlendi. Araştırmanın yürütülebilmesi için gerekli izinler alındıktan sonra araştırmaya katılan kulüplerin yöneticileri veya antrenörleriyle iletişim kurularak anketlerin uygulanması için izin alındı. Ardından Google formlar üzerinden düzenlenen anket futbolculara ulaştırıldı ve geri dönütler alındı.

Bu araştırma protokolü Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu (sayı: 2021/278 Tarih: 21/12/2021) tarafından onaylandı.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde SPSS 26.0 ve JASP istatistik programları kullanıldı. Verilerin nasıl dağıldığıyla ilgili olarak Kolmogorov-Smirnov (K-S) ve Shapiro Wilk testleri uygulandı ve verilerin normal dağılmadığı görüldü. Verilerin yüzde dağılım ve frekans değerleri belirlendi. Eğitim durumu, anne eğitim durumu ve sporcu düzeyine göre futbolcuların öfke puanlarının karşılaştırılması için Mann Whitney U testi uygulanırken, baba eğitim durumu, yaşanan çevre, gelir düzeyi ve spor geçmişine göre futbolcuların öfke puanlarının karşılaştırılmasında Kruskal Wallis testi uygulanmıştır. Ayrıca yaş ile öfke ölçeği alt boyut düzeyleri arasındaki ilişki Spearman Korelasyon ile hesaplanmıştır. Yapılan tüm analizler $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyine göre değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde analizler sonucu elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 1. Futbolcuların eğitim durumlarına göre öfke alt boyut düzeyleri

Alt Boyutlar	Grup	N	Sıralar Ortalaması	Sıralar Toplamı	U	p
Sürekli Öfke	Ortaöğretim	52	84,04	4370,00	2312,00	0,192
	Lise	102	74,17	7565,00		
İçe Yönelik Öfke	Ortaöğretim	52	89,88	4674,00	2008,00	0,013*
	Lise	102	71,19	7261,00		
Dışa Yönelik Öfke	Ortaöğretim	52	85,50	4446,00	2236,00	0,111
	Lise	102	73,42	7489,00		
Öfke Kontrol	Ortaöğretim	52	69,65	3622,00	2244,00	0,118
	Lise	102	81,50	8313,00		

Futbolcuların eğitim durumları açısından Sürekli Öfke ve Öfke Tarz Ölçeği alt boyutları üzerinde yapılan Mann-Whitney U testi sonucunda, içe yönelik öfke alt boyutunda anlamlı fark saptanmıştır (U=2008,00, p=0,013). Sıra ortalamaları dikkate alındığında, eğitim durumu ortaöğretim olanların içe yönelik öfke düzeylerinin eğitim durumu lise olanlardan yüksek olduğu görülmüştür (Tablo 1). Diğer alt boyutlarda anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir (p>0,05).

Tablo 2. Futbolcuların anne eğitim durumlarına göre öfke alt boyut düzeyleri

Alt Boyutlar	Grup	N	Sıralar Ortalaması	Sıralar Toplamı	U	p
Sürekli Öfke	İlköğretim	34	53,74	1827,00	1232,00	0,000*
	Ortaöğretim	120	84,23	10108,00		
İçe Yönelik Öfke	İlköğretim	34	54,74	1861,00	1266,00	0,000*
	Ortaöğretim	120	83,95	10074,00		
Dışa Yönelik Öfke	İlköğretim	34	53,85	1831,00	1236,00	0,000*
	Ortaöğretim	120	84,20	10104,00		
Öfke Kontrol	İlköğretim	34	116,56	3963,00	712,00	0,000*
	Ortaöğretim	120	66,43	7972,00		

Futbolcuların anne eğitim durumları açısından Sürekli Öfke ve Öfke Tarz Ölçeği alt boyutları üzerinde yapılan Mann-Whitney U testi sonucunda, sürekli öfke (U=1232,00, p=0,000), içe yönelik öfke (U=1266,00, p=0,000), dışa yönelik öfke (U=1236,00, p=0,000) ve öfke kontrol (U=712,00, p=0,000) alt boyutlarında anlamlı fark saptanmıştır. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, sürekli öfke, içe yönelik öfke ve dışa yönelik öfke alt boyutlarında eğitim durumu ortaöğretim olanların, öfke kontrol alt boyutunda ise öğrenim durumu ilköğretim olanların puanlarının yüksek olduğu görüldü (Tablo 2).

Tablo 3. Futbolcuların baba eğitim durumlarına göre öfke alt boyut düzeyleri

Alt Boyutlar	Grup	N	Sıra Ortalaması	Df	X ²	p
Sürekli Öfke	İlköğretim	40	65,00	2	4,326	0,115
	Ortaöğretim	98	82,23			
	Lise	16	79,75			
İçe Yönelik Öfke	İlköğretim	40	70,05	2	7,045	0,030*
	Ortaöğretim	98	84,05			
	Lise	16	56,00			
Dışa Yönelik Öfke	İlköğretim	40	69,55	2	2,021	0,364
	Ortaöğretim	98	81,19			
	Lise	16	74,75			
Öfke Kontrol	İlköğretim	40	104,10	2	24,499	0,000*
	Ortaöğretim	98	64,34			
	Lise	16	91,63			

Futbolcuların baba eğitim durumları açısından Sürekli Öfke ve Öfke Tarz Ölçeği alt boyutları üzerinde yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda, içe yönelik öfke (x²=7,045, p=0,030) ve öfke kontrol (x²=24,499, p=0,000) alt boyutlarında anlamlı fark saptanmıştır. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, içe yönelik öfke alt boyutunda eğitim durumu ortaöğretim olanların, öfke kontrol alt boyutunda ise öğrenim durumu ilköğretim olanların puanlarının yüksek olduğu görüldü (Tablo 3). Diğer alt boyutlarda anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir (p>0,05).

Tablo 4. Futbolcuların yaşadıkları çevreye göre öfke alt boyut düzeyleri

Alt Boyutlar	Grup	N	Sıra Ortalaması	Df	X ²	p
Sürekli Öfke	Belde	38	76,45	2	20,632	0,000*
	İlçe	70	93,01			
	İl	46	54,76			
İçe Yönelik Öfke	Belde	38	82,66	2	12,443	0,002*
	İlçe	70	87,24			
	İl	46	58,41			
Dışa Yönelik Öfke	Belde	38	84,66	2	23,331	0,000*
	İlçe	70	90,84			
	İl	46	51,28			
Öfke Kontrol	Belde	38	74,55	2	22,637	0,000*
	İlçe	70	62,61			
	İl	46	102,59			

Futbolcuların yaşadıkları çevre açısından Sürekli Öfke ve Öfke Tarz Ölçeği alt boyutları üzerinde yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda, sürekli öfke ($x^2=20,632$, $p=0,000$), içe yönelik öfke ($x^2=12,443$, $p=0,002$), dışa yönelik öfke ($x^2=23,331$, $p=0,000$) ve öfke kontrol ($x^2=22,637$, $p=0,000$) alt boyutlarında anlamlı fark saptanmıştır. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, sürekli öfke, içe yönelik öfke ve dışa yönelik öfke alt boyutlarında ilçede yaşayanların puanlarının, öfke kontrol alt boyutunda ise ilde yaşayanların puanlarının yüksek olduğu görüldü (Tablo 4).

Tablo 5. Futbolcuların gelir durumuna göre öfke alt boyut düzeyleri

Alt Boyutlar	Grup	N	Sıra Ortalaması	Df	X ²	p
Sürekli Öfke	Asgari Ücret ve Altı	22	65,14	3	32,203	0,000*
	4001-6000 TL	34	95,50			
	6001-8000 TL	46	97,54			
	8001 TL ve Üzeri	52	53,23			
İçe Yönelik Öfke	Asgari Ücret ve Altı	22	65,50	3	12,096	0,007*
	4001-6000 TL	34	97,68			
	6001-8000 TL	46	80,72			
	8001 TL ve Üzeri	52	66,54			
Dışa Yönelik Öfke	Asgari Ücret ve Altı	22	53,77	3	21,599	0,000*
	4001-6000 TL	34	96,85			
	6001-8000 TL	46	90,24			
	8001 TL ve Üzeri	52	63,62			
Öfke Kontrol	Asgari Ücret ve Altı	22	108,23	3	38,789	0,000*
	4001-6000 TL	34	52,68			
	6001-8000 TL	46	59,20			
	8001 TL ve Üzeri	52	96,92			

Futbolcuların gelir durumu açısından Sürekli Öfke ve Öfke Tarz Ölçeği alt boyutları üzerinde yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda, sürekli öfke ($\chi^2=32,203$, $p=0,000$), içe yönelik öfke ($\chi^2=12,096$, $p=0,007$), dışa yönelik öfke ($\chi^2=21,599$, $p=0,000$) ve öfke kontrol ($\chi^2=38,789$, $p=0,000$) alt boyutlarında anlamlı fark saptanmıştır. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, içe yönelik öfke ve dışa yönelik öfke alt boyutlarında 4001-6000 TL arasında gelire sahip olanların, sürekli öfke alt boyutunda 6001-8000 TL arasında gelire sahip olanların, öfke kontrol alt boyutunda ise asgari ücret ve altı gelire sahip olanların puanlarının yüksek olduğu görüldü (Tablo 5).

Tablo 6. Futbolcuların spor geçmişine göre öfke alt boyut düzeyleri

Alt Boyutlar	Grup	N	Sıra Ortalaması	Df	X ²	p
Sürekli Öfke	3-5 Yıl	46	76,50	2	10,568	0,005*
	6-10 Yıl	42	95,31			
	11 Yıl ve Üzeri	66	66,86			
İçe Yönelik Öfke	3-5 Yıl	46	91,93	2	13,930	0,001*
	6-10 Yıl	42	85,45			
	11 Yıl ve Üzeri	66	62,38			
Dışa Yönelik Öfke	3-5 Yıl	46	81,93	2	13,399	0,001*
	6-10 Yıl	42	94,74			
	11 Yıl ve Üzeri	66	63,44			
Öfke Kontrol	3-5 Yıl	46	62,80	2	27,360	0,000*
	6-10 Yıl	42	59,64			
	11 Yıl ve Üzeri	66	99,11			

Futbolcuların spor geçmişi açısından Sürekli Öfke ve Öfke Tarz Ölçeği alt boyutları üzerinde yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda, sürekli öfke ($\chi^2=10,568$, $p=0,005$), içe yönelik öfke ($\chi^2=13,930$, $p=0,001$), dışa yönelik öfke ($\chi^2=13,399$, $p=0,001$) ve öfke kontrol ($\chi^2=27,360$, $p=0,000$) alt boyutlarında anlamlı fark saptanmıştır. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, sürekli öfke ve dışa yönelik öfke alt boyutlarında 6-10 yıl arasında spor geçmişine sahip olanların, içe yönelik öfke alt boyutunda 3-5 yıl arasında spor geçmişine sahip olanların, öfke kontrol alt boyutunda ise 11 yıl ve üzeri spor geçmişine sahip olanların puanlarının yüksek olduğu görüldü (Tablo 6).

Tablo 7. Futbolcuların sporcu düzeyine göre öfke alt boyut düzeyleri

Alt Boyutlar	Grup	N	Sıralar Ortalaması	Sıralar Toplamı	U	p
Sürekli Öfke	Profesyonel	40	65,45	2618,00	1798,000	0,613
	Amatör	114	81,73	9317,00		
İçe Yönelik Öfke	Profesyonel	40	74,45	2978,00	2158,000	0,046*
	Amatör	114	78,57	8957,00		
Dışa Yönelik Öfke	Profesyonel	40	70,20	2808,00	1988,000	0,227
	Amatör	114	80,06	9127,00		
Öfke Kontrol	Profesyonel	40	90,85	3634,00	1746,000	0,027*
	Amatör	114	72,82	8301,00		

Futbolcuların sporcu düzeyi açısından Sürekli Öfke ve Öfke Tarz Ölçeği alt boyutları üzerinde yapılan Mann-Whitney U testi sonucunda, içe yönelik öfke alt boyutunda ($U=2158,00$, $p=0,046$) ve

öfke kontrol alt boyutunda ($U=1746,00$, $p=0,027$) anlamlı fark saptanmıştır. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, içe yönelik öfke alt boyutunda amatör sporcuların, öfke kontrol alt boyutunda profesyonel sporcuların puanlarının yüksek olduğu görülmüştür (Tablo 7). Diğer alt boyutlarda anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir ($p>0,05$).

Tablo 8. Futbolcuların yaş ile öfke alt boyut düzeyleri arasındaki ilişki

Değişken	Katsayı	Sürekli Öfke	İçe Yönelik Öfke	Dışa Yönelik Öfke	Öfke Kontrol
Yaş	rho	0,112	-0,140	-0,097	,213**
	p	0,168	0,084	0,232	0,008

Futbolcuların yaş ile Sürekli Öfke ve Öfke Tarz Ölçeği alt boyutları arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan Spearman Korelasyon sonucunda (Tablo 8), yaş ile öfke kontrol alt boyutu arasında pozitif yönde yüksek ilişki olduğu saptanmıştır ($r=0,213$, $p=0,008$).

Tartışma ve Sonuç

Futbolcuların eğitim durumları açısından içe yönelik öfke alt boyutunda anlamlı fark olduğu eğitim durumu ortaöğretim olanların içe yönelik öfke düzeylerinin eğitim durumu lise olanlardan yüksek olduğu belirlendi (Tablo 1). Eğitim durumuna göre değişiklik gösteren öfke düzeylerinin değişen yaşam koşullarından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Yıldız (2008) amatör ve profesyonel futbolcular ile yaptığı çalışmada eğitim düzeyi açısından içe yönelik öfke düzeylerinde anlamlı fark olduğunu ve eğitim düzeyi yüksek olanların öfke kontrolünde daha başarılı olduklarına dikkat çekmiştir. Benzer olarak, Yavuz (2015)'un profesyonel futbol, basketbol, voleybol ve karate sporcularının saldırganlık ve öfke puanları incelediği çalışmada öğrenim düzeyine göre anlamlı fark olduğu görülmüştür. Ayrıca yapılan diğer çalışmalarda da eğitim düzeyi düşük olanların daha fazla öfke sorunu yaşadığı bildirilmiştir (Balkaya ve Şahin, 2003; Kısaç, 2005).

Futbolcuların anne eğitim durumları açısından öfke ölçeğinin tüm alt boyutlarında anlamlı fark olduğu sürekli öfke, içe yönelik öfke ve dışa yönelik öfke alt boyutlarında eğitim durumu ortaöğretim olanların, öfke kontrol alt boyutunda ise öğrenim durumu ilköğretim olanların puanlarının yüksek olduğu belirlendi (Tablo 2). Annelerin eğitim düzeyinin sporcuların öfke düzeyleri üzerinde etkili olmasının nedeninin annelerin çocukları ile kurdukları iletişimden, onlardan beklentilerinin fazla olmasından veya daha az zaman ayırmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Doğan (2017) sporcular üzerinde yaptığı çalışmada takım sporu yapanların anne eğitim durumunun öfke düzeyleri üzerinde anlamlı fark yarattığını bildirmiştir. Benzer olarak Altuntaş (2012)'in ergenler üzerinde yaptığı çalışmada anne eğitim durumu açısından öfke düzeylerinde anlamlı fark olduğu görülmüştür.

Futbolcuların baba eğitim durumları açısından içe yönelik öfke ve öfke kontrol alt boyutlarında anlamlı fark olduğu, içe yönelik öfke alt boyutunda eğitim durumu ortaöğretim olanların, öfke kontrol alt boyutunda ise öğrenim durumu ilköğretim olanların puanlarının yüksek olduğu belirlendi (Tablo 3). Babaların eğitim düzeyinin sporcuların öfke düzeyleri üzerinde etkili olmasının nedeninin babaların çocukları ile kurdukları iletişimden, onlardan beklentilerinin fazla olmasından veya daha az zaman ayırmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Akdeniz vd. (2017) üniversite öğrencileri üzerinde yapmış oldukları çalışmada baba eğitim durumunun öfke puanları üzerinde anlamlı farklılığa neden olduğunu belirtmiştir. Benzer olarak Kılıç (2012) çalışmasında, çocuklarına daha az zaman ayırmasından dolayı baba eğitim durumunun çocukların öfke puanlarını etkilediğini bildirmiştir.

Futbolcuların yaşanan çevre açısından öfke ölçeğinin tüm alt boyutlarında anlamlı fark olduğu, sürekli öfke, içe yönelik öfke ve dışa yönelik öfke alt boyutlarında ilçede yaşayanların puanlarının, öfke kontrol alt boyutunda ise ilde yaşayanların puanlarının yüksek olduğu belirlendi (Tablo 4). Öfke puanlarının büyük yerlerde yüksek olmasının nedeninin, bireylerin küçük yerlerde daha çok tanınabileceğinden dolayı öfkelerini bastırma eğiliminde olduklarından kaynaklandığı düşünülebilir.

Benzer olarak İnallı vd. (2020) sporcuların öfke düzeylerini incelediği çalışmada öfke puanlarının yaşanan yere göre farklılık gösterdiğini bildirmiştir. Baş (2017) antrenörlerin öfke ve öfke ifade tarzlarını incelediği çalışmada yaşanan yer açısından öfke puanlarında anlamlı farklılığa rastlamıştır. Veysel (2015) yapmış olduğu çalışmada yaşanan yer ve duygusal dengelilik faktörleri arasında anlamlı fark olduğunu belirlemiştir ve büyük yerlerde yaşayan sporcuların daha fazla duygusal dengeliliğe sahip olduğu belirtmiştir. Tatlıoğlu (2014) üniversite öğrencileri ile yapmış olduğu çalışmada yaşanan yerin dışadönüklük faktörünü etkilediği tespit etmiştir.

Futbolcuların gelir durumu açısından öfke ölçeğinin tüm alt boyutlarında anlamlı fark olduğu içe yönelik öfke ve dışa yönelik öfke alt boyutlarında 4001-6000 TL arasında gelire sahip olanların, sürekli öfke alt boyutunda 6001-8000 TL arasında gelire sahip olanların, öfke kontrol alt boyutunda ise asgari ücret ve altı gelire sahip olanların puanlarının yüksek olduğu belirlendi (Tablo 5). Bu farklılıkların nedeninin futbolcuları aldıkları ücretlere göre yaşam kalitelerinin farklı olmasından ve rakiplerine karşı statülerinin nasıl görüldüğünün önemli olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Benzer olarak İnallı vd. (2020) sporcuların öfke düzeylerini incelediği çalışmada öfke puanlarının gelir durumuna göre farklılık gösterdiğini bildirmiştir. Kaya vd. (2012)'da öğrencilerin gelir düzeyleri açısından öfke alt boyutlarında anlamlı farklılığa rastlamıştır. Sporcular üzerinde öfke puanlarını inceleyen benzer çalışmalarda da gelir durumu açısından anlamlı fark olduğu görülmüştür (Doğan, 2016; Yurttaş, 2016).

Futbolcuların spor geçmişi açısından öfke ölçeğinin tüm alt boyutlarında anlamlı fark olduğu, sürekli öfke ve dışa yönelik öfke alt boyutlarında 6-10 yıl arasında spor geçmişine sahip olanların, içe yönelik öfke alt boyutunda 3-5 yıl arasında spor geçmişine sahip olanların, öfke kontrol alt boyutunda ise 11 yıl ve üzeri spor geçmişine sahip olanların puanlarının yüksek olduğu belirlendi (Tablo 6). Futbolcuların spor yapma yıllarına göre öfke düzeyinin farklı değerlerde seyrettiği ve tecrübeden kaynaklı öfke düzeylerinde farklılıkların olabileceği düşünülmektedir.

Benzer olarak, Birinci (2019) sporcuların saldırganlık düzeylerini incelediği çalışmada saldırganlık ve öfke puanlarında spor yapma yılına göre anlamlı farklılık olduğunu bildirmiştir. Certel ve Bahadır (2012) takım sporu yapan sporcuların öfke düzeylerini incelediği çalışmada spor yapma yılı açısından öfke alt boyutları üzerinde anlamlı farklılığa rastlanmıştır.

Futbolcuların sporcu düzeyi açısından içe yönelik öfke ve öfke kontrol alt boyutlarında anlamlı fark olduğu, içe yönelik öfke alt boyutunda amatör sporcuların, öfke kontrol alt boyutunda profesyonel sporcuların puanlarının yüksek olduğu belirlendi (Tablo 7). Bu durumun amatör

futbolcuların yükselmek için daha fazla baskı hissetmelerinden, profesyonel futbolcuların ise tecrübeden kaynaklı öfke durumlarını bastırabilmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Benzer olarak, Kaya (2019) kadın futbolcuların öfke puanlarını incelediği çalışmasında amatör ve profesyonel ligde oynama durumuna göre öfke düzeylerinde anlamlı fark olduğunu belirtmiştir. Üzümlü vd. (2016) amatör ve profesyonel sporcuların öfke düzeylerini inceledikleri çalışmada spor düzeyinin öfke puanları üzerinde anlamlı farklılığa yol açtığını belirtmiştir. Yıldız (2008) futbolcular üzerinde yaptığı çalışmada; öfke düzeylerinin amatör ve profesyonel ligde oynama durumlarına göre farklılık gösterdiğini bildirmiştir.

Futbolcuların yaş ile öfke kontrol alt boyutu arasında pozitif yönde yüksek ilişki olduğu belirlendi. Yaşın öfke kontrol puanları üzerinde etkili olmasının nedeninin yaşı büyük olan sporcuların çevresel şartlara daha hızlı uyum sağlamasıyla öfkelerini daha iyi kontrol edebileceğinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Benzer olarak Türkçapar ve Yasul (2021) sporcu öğrencilerin öfke düzeylerini incelediği çalışmada öfke puanlarının yaş değişkeni açısından farklılık gösterdiğini belirtmiştir. Baykan (2018)'in yapmış olduğu çalışmada da yaşın öfke puanları ile ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Birinci vd. (2012) farklı spor branşlarındaki sporcuların sürekli öfke ve öfke tarzlarını inceledikleri çalışmalarında yaş değişkenine göre anlamlı bir ilişki olduğunu bildirmişlerdir.

Araştırma sonrası elde edilen bulgulara yaş, eğitim durumu, anne-baba eğitim durumu, yaşanılan çevre gelir durumu, spor geçmişi ve sporcu düzeyi değişkenleri açısından anlamlı fark olduğu vurgulanmıştır. Bu doğrultuda çalışma bulguları ile literatür bulgularının ağırlıklı olarak benzerlik gösterdiği söylenebilir. Ek olarak bazı değişkenlere özgü çalışma kısıtlılığı olduğu görülmüş ve ilerleyen yıllarda yapılacak olan çalışmalarda incelenmek üzere tartışılmaya çalışılmıştır.

Sonuç olarak, çalışmamıza katılan futbolcuların demografik değişkenlerinin, öfke duygularını nasıl yansıttıkları konusunda önemli bir etken olduğu ve öfke duygusunu yaşama biçimlerine göre bakıldığında her bir değişkenin öfkenin farklı boyutlarında etkili olduğu görülmüştür. Bu kapsamda öfkenin bazı değişkenlere göre farklılık gösterdiği, öfke durumlarının futbolcuların psikolojik yapısına ve sosyal koşullarına göre açıklanabileceği düşünülebilir. Çalışmamızın sonucu dikkate alındığında öfke durumları üzerinde etkili olan bu değişkenler iyi saptanmalı ve kontrol altına alınarak uygun yaklaşımlar sergilenmelidir.

Bu doğrultuda:

- Sporculara öfke ve öfke ifade tarzlarına dönük olarak gerekli eğitim ve bilgilendirme yapılması önerilmektedir.
- Sporcuların öfkelerini kontrol edebilme hususunda psikolojik destek sağlanması önerilmektedir.
- Yeni yapılacak olan çalışmalarda sporcuların öfke düzeyleri üzerinde farklı değişkenler kullanılarak inceleme yapılması önerilmektedir.

Etik Kurul İzini ile İlgili Bilgiler

Bu araştırma protokolü Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu (sayı: 2021/278 Tarih: 21/12/2021) tarafından onaylanmıştır.

Çıkar Çatışması

Çalışma kapsamında herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Katkı Oranı

Çalışma Dizaynı: AK, BK, Veri Toplama: BK, İstatistiksel Analiz: AK, Makalenin Hazırlanması: UI

Kaynakça

- Akdeniz, H., Demirci, D., Sekban, G., ve Yurtsever, Y. (2017). Üniversite öğrencilerinin öfke düzeylerinin karşılaştırılması (Kocaeli üniversitesi örneği). *Muş Alparslan Üniversitesi, Uluslararası Spor Bilimleri Dergisi*, 1(1): 46-60.
- Akgül, H. (2000). Öfke Denetimi Eğitiminin İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Öfke Denetimi Becerilerine Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Altuntaş, G. (2012). Boşanmış ebeveynler ile boşanmamış ebeveynlerin lise birinci, ikinci, üçüncü sınıflarında okuyan çocuklarının sürekli öfke ve öfke ifade tarzı, benlik saygısı ve anksiyete düzeylerinin karşılaştırılması. *Yüksek Lisans Tezi*, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Balkaya, F., ve Şahin, N. H. (2003). Çok boyutlu öfke ölçeği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 14(3): 192-202.
- Baş, M. (2017). Doğu Anadolu Bölgesi Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlükleri Bünyesinde Çalışan Antrenörlerin Öfke ve Öfke İfade Tarzlarının İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Baykan, E. (2018). Y ve Z Nesil Taekwondocuların Sürekli Öfke Düzeylerinin Saptanması ve İlişkili Faktörlerin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Bozok Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yozgat.
- Birinci, R. (2019). Spor Yapan ve Yapmayan Bireylerin Benlik Saygısı ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzincan.
- Birinci, R., Sivrikaya, A.H., ve Erhan, S.E. (2012). Farklı spor branşlarındaki erkek sporcuların öfke ve anksiyete düzeylerinin incelenmesi. *Türkiye Klinikleri J Sports Sci*, 4(1): 16-21.
- Bull, S.J., Shambrook, C.J., James, W., and Brooks J. (2005). Towards an understanding of mental toughness in elite cricketers. *J Appl Sport Psychol*, 17(3): 209-227.
- Carver, C.S., and Harmon-Jones, E. (2009). Anger is an approach-related affect: evidence and implications. *Psychological Bulletin*, 135: 183-204.
- Certel, Z., Bahadır, B. (2012). Takım sporu yapan sporcularda benlik saygısı ve sürekli öfke ve öfke ifade tarzı ilişkisinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 14(2): 157-164.
- Conroy, D.E., Poczwardowski, A., and Henschen, K.P. (2001). Evaluative criteria and consequences associated with failure and success for elite athletes and performing artists. *Journal of applied sport psychology*, 13(3): 300-322.
- Crust, L., Earle, K., Perry, J., Earle, F., Clough, A., & Clough, P. J. (2014). Mental toughness in higher education: Relationships with achievement and progression in first-year university sports students. *Personality and Individual Differences*, 69: 87-91.
- Daane, D.M. (2003). Child and adolescent violence, *Orthopedic Nursing*, 22 (1): 23-31.
- Doğan, S. (2017). Sporcularda Sürekli Öfke Düzeyi ve Öfke İfade Tarzlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Gaziantep Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Doğan, V. (2016). Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ile Problem Çözme Becerilerinin Tespiti. *Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Fiyakalı, N.C. (2008). Anne-Babası Boşanmış Ve Boşanmamış Lise Öğrencilerinin Sürekli Öfke Düzeyleri ve Öfke İfade Tarzlarının Bazı Değişkenler Açısından Karşılaştırılması. *Yüksek Lisans Tezi*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- İnallı, Ç., Zekioglu, A., ve Tatar, A. (2020). Su sporlarıyla uğraşan sporcuların beş faktör kişilik yapıları ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişki. *Humanistic Perspective*, 2(2): 81-107.

- Juan, M.V.T., and Lopez, A. (2015). Mental toughness of scholar athletes. *Researchers World*, 6(3): 22.
- Kaiseler, M., Levy, A., Nicholls, A.R., and Madigan D.J. (2019). The independent and interactive effects of the Big-Five personality dimensions upon dispositional coping and coping effectiveness in sport. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 17(4): 410-426.
- Karasar, N. (2004). *Bilimsel Araştırma Yöntemi (On Üçüncü Baskı)*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaya, N., Kaya, H., Atar, N., Turan, N., Eskimez, Z., Palloş, A., ve Aktaş, A. (2012). Hemşirelik ve ebelik öğrencilerinin öfke ve yalnızlık özellikleri. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 9(2): 18-26.
- Kaya, S. (2019). Futbolda Devre Arası Kullanılan Köpük Silindir Uygulamasının 2. Yarı Futbola Özgü Testlere Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
- Khan, B., Ahmed, A., and Abid, G. (2016). Using the 'Big-Five' for Assessing Personality Traits of the Champions: An Insinuation for the Sports Industry. *Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences*, 10(1): 175-191.
- Kılıç, M. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Algıladıkları Ebeveyn Kabul-Reddinin Öfke İfade Tarzı ve Depresif Belirtiler ile İlişkinin Ebeveyn Kabul ve Reddi Kuramı Çerçevesinde İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kısaç, İ. (2005). Gençlerin öfkelerini ifade ettikleri hedef kişiler. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2): 71-81.
- Lerner, H. (2004). Öfke Dansı, 5. Baskı, (Çeviri: Gül, S), Varlık Yayınları, İstanbul.
- Maxwell, J.P., Vissek, A.J., and Moores E. (2009). Anger and perceived legitimacy of aggression in male Hong Kong Chinese athletes: Effects of type of sport and level of competition. *Psychology of Sport and Exercise*, 10: 289-296.
- Mirzaei, A., Nikbakhsh, R., and Sharififar F. (2013). The relationship between personality traits and sport performance. *European Journal of Experimental Biology*, 3(3): 439-442.
- Mowlaie, M., Besharat, M. A., Pourbohloul, S., and Azizi, L. (2011). The mediation effects of self- confidence and sport self-efficacy on the relationship between dimensions of anger and anger control with sport performance. *Procedia - Social And Behavioral Sciences*, 30: 138-142
- Nia, M.E., and Besharat, M.A. (2010). Comparison of athletes' personality characteristics in individual and team sports. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 5: 808-812.
- Özer, A.K. (1994). Sürekli öfke ve öfke ifadesi tarzı ölçekleri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31): 26-35.
- Spielberger, C.D., Jacobs, G., Russel, F.S., and Crane, R.S. (1983). Assessment of Anger: the State Trait Anger Scale, N.J: LEA, 159-187.
- Starnes, T.M., and Peters, R.M. (2004). Anger expression and blood pressure in adolescents. *The Journal of School Nursing*, 20 (6): 335-342.
- Şahin, T., ve Güçlü, M. (2018). Sporcularda psikolojik dayanıklılığın duygu düzenleme becerilerine etkisi: Türkiye korumalı futbol 1. Ligi oyuncuları örneği. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 16(3): 204-216.
- Tathoğlu, K. (2014). Üniversite öğrencilerinin Beş Faktör Kişilik Kuramına göre kişilik özellikleri alt boyutlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Tarih Okulu Dergisi*, 7(17): 939-971.
- Türkçapar, Ü., ve Yasul, Y. (2021). Üniversite okul takımlarında yer alan bireysel ve takım sporu yapan öğrencilerin öfke düzeylerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(3): 1923-1931.
- Türkyılmaz, H. (2019). Futbolcuların Zihinsel Dayanıklılık Düzeyleri ile Sporda Mücadele ve Tehdit Algılarının Belirlenmesi. Yayımlanmamış *Yüksek Lisans Tezi*, Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Spor Bilimleri, Ankara.
- Üzüm, H., Orhan, M., Karlı, Ü., Duş, M.K., Yerlikaya, G., ve Gökgöz, H. (2016). Spor yapan ve yapmayan bireylerin öfke kontrol tarzlarının incelenmesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1): 453-469.
- Veysel, T. (2015). Öğretmenlerin bazı değişkenler açısından öfke düzeylerinin ve tarzlarının belirlenmesi. *Journal of International Social Research*, 8: 40.

- Yavuz, S. (2015). Farklı Spor Dallarındaki Sporcu, Seyirci ve Yöneticilerin Küresel Vatandaşlık ve Saldırganlık İlişkisi (Adana–Mersin İli Örneği). *Yüksek Lisans Tezi*, Dumlupınar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Yıldız, M. (2008). Farklı Liglerde Yer Alan Futbolcuların Kişilik Tipleri ile Sürekli Öfke-Öfke İfade Tarzlarının İncelenmesi. *Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yurttaş, H. (2016). Spor Yapan ve Yapmayan Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.